

Szociális gondoskodás városainkban

ELŐADTA MÁDAI LAJOS

A IV. Közigazgatási Továbbképző Tanfolyam ünnepélyes megnyitása alkalmából gróf Teleki Pál miniszterelnök hangsúlyozta, hogy ezzel a tanfolyammal a belügyminiszter elsősorban a szociális kérdésekre kívánja a tisztviselői kar figyelmét felhívni. Az egész országot átfogó szociális problémák fejtegetéseinek sorozatában e tanfolyam hallgatóinak értékes előadások útján van alkalmuk gyarapítani szaktudásukat. „Szociális gondoskodás városainkban” címmel, a gyakorlati szociálpolitika tapasztalatain felépített előadásommal kiegészíteni kívánom azokat a szociális vonatkozású előadásokat, amiket e tanfolyam keretében hivatott szociálpolitikusok tartottak, illetve fognak tartani.

Hangoztatni kívánom, hogy nem elméleti, hanem a közigazgatás gyakorlati szociálpolitikáját fogom ismertetni. A magyar közigazgatás tisztviselőinek a jelenlegi viszonyok között gyorsan, igen gyakran azonnal és teljes felelősséggel kell intézkedniök a tömegek, a családok sorsára kihatással bíró szociális kérdésekben. Erre csak azok a tisztviselők képesek, akik, mint gróf Teleki Pál miniszterelnök bölcsen kijelentette: „saját felelősséggel a felsőbb hatóságok megkérdésezése nélkül mernek és tudnak helyükön cselekedni és intézkedni.”

A magyar közigazgatásban igen kevés a képzett szociálpolitikus. Ennek azonban megvan a magyarázata. A világháborút megelőző években hazánkban gyakorlati szociálpolitikával alig foglalkoztak. A közigazgatás sok helyen feladatkörébe vonta ugyan a szociális problémákat is, azonban azzal behatóan nem foglalkoztak, mert aránylag kevesen szorultak rá a közület segélyezésére. A vármegyei közigazgatásnak – kivéve az alföldi vármegyéket – ezidőben nem kellett szociális kérdésekkel foglalkozniok, mert a világháború előtti években – ha gondot okozott is az elsőrendű életszükségleti cikkek fokozatos drágulása – a mezőgazdasági és ipari munkástömegek túlnyomó részének, azok családjának megélhetése biztosítva volt és így nem is voltak a közületek támogatására reáutalva.

Kedvezőtlenebb volt a helyzet városainkban, mert az ipari üzemek miatt a munkanélküli családok túlnyomó része a városokra esett. Városaink ezidőbeli statisztikai adataiból az tűnik ki, hogy a gazdasági válság és a meg-megújuló sztrájkok hatása alatt a munkanélküliek száma a világháború előtti évtized alatt évről-évre növekedett, ezek közül azonban aránylag igen kevesen szorultak lakás élelem és felruházás tekintetében a városok támogatására.

A Magyar Városok 1912. évi Statisztikai Évkönyvének adatai szerint, a jelenlegi magyar impérium alatt lévő városainak nyílt-szegénygondozásra 1,264.644 koronát, zárt-szegénygondozásra 914.317 koronát fordítottak. Ebben a statisztikai számban székesfővárosunk azonban nem szerepel, mert ez időben Budapest szociális kiadása

nyílt-szegénygondozás címén 677.066 koronát, zárt-szegényügy és közjótékonyági kiadásokban pedig 1,373.869 koronát tett ki. Budapest szociális kiadásával, 2,050.935 koronával szemben a jelenlegi országterületen lévő városaink szegényügyi kiadása összesen 2,178.961 koronát tett ki. Vagyis vidéki városaink szociális összkiadásai alig haladták túl székesfővárosunk szociális adóterhét.

Városaink ma, költségvetéseiknek átlag 4-5 százalékát fordítják szociális kiadásokra, vagyis a hivatalos zárt- és nyílt-szegénygondozásra. Ez azt jelenti, hogy a városok szociális adóterhe, az inségadót és a magyar norma szegénységélyezést nem számítva, tiszszerte nagyobb, mint 25 évvel ezelőtt volt. Ezek az összehasonlító szociális statisztikai adatok megmagyarázzák azt, hogy városaink szociálpolitikája mennyire kifejlődött és a m. kir. kormány, valamint a városok miért helyeznek oly nagy súlyt a közigazgatás szociálpolitikájára.

A magyar közigazgatást, amint az ismeretes, szociális tekintetben kellő felkészültség nélkül találta a világháború. Nélkülözték városaink azokat a szociális intézményeket is, amelyek biztos alapját képezhették volna a közsegélyre igényjogosultak váratlan megnövekedése folytán, a háborús szociális intézmények kifejlesztésének. Városi népkonyhák 1914 előtt Budapesten kívül csupán Győr, Sopron, Komárom, Szeged, Miskolc, Debrecen, Zalaegerszeg és Gyula városokban voltak. A jelzett városok statisztikai adatai szerint csupán 35 városnak volt városi szegényápolója. Vagyis a jelenlegi országterületen lévő városaink fele nélkülözte ezt az igen nagyfontosságú zárt szegénygondozási intézményt.

A világháborút követő 20 év alatt városaink szociális gondozása és intézményei sokat fejlődtek.

Az ország megcsonkítása következtében s ellenségeink gazdasági elzárkózásának hatása alatt a tömegnyomor szembetűnőbben jelentkezett országszerte és a városainkban is. Ezért érthető, hogy a mindenkori kormányok és a városok is egyik legfontosabb programjukul tűzték ki a szociális feladatok megvalósítását.

A kormány, mint tudjuk, államsegélyekkel igyekszik elősegíteni azt, hogy a közigazgatás szociális szükségleteit megnyugtatóan tudja fedezni. A kormány, közelebről a belügyminisztérium, felismerte annak igen nagy fontosságát, hogy a közigazgatási tisztviselőknak szociális szaktudással is rendelkeznie kell. Ezért helyezett súlyt arra, hogy a közigazgatási továbbképző tanfolyamok keretében a hallgatók szaktudásukat is gyarapíthassák.

A belügyminiszter különös nyomatékkal hangoztatta ennek a tanfolyamnak ünnepélyes megnyitásakor tartott előadásában azt, hogy: „eredményes szociális igazgatást csak szakismerettel rendelkező, szociális kötelességérzetű és felelősséget ismerő tisztikartól lehet várni és az ilyen szellemű gárda kialakulása nemzeti szempontból igen nagy jelentőségű.”

A belügyminiszter e bölcs megállapításának igen nagy súlya, fontossága van, épen úgy annak a kijelentésének is, mely szerint szükségesnek tartja, hogy az önkormányzatok bekapcsolódhassanak azoknak a szociális feladatoknak megoldásába, amelynek egységes irányítása a kormányzati igazgatás körébe tartozik. Ebből következtetni lehet arra, hogy a közigazgatási tisztviselőkre a jövőben az eddiginél is nagyobb mérvű szociális munkakör ellátása hárul.

A magyar közigazgatás tisztviselőkarának, elsősorban azoknak, akiknek hivatalos hatáskörébe esik a szociális ügyek intézése, alapos szociális szaktudással kell felkészül-

niök erre a nemzetvédelmi jelentőségű új szociális munkakör ellátására is. A jó szociális közigazgatásnak, a szociálisan szakképzett tisztviselőgárdán és a megfelelő anyagi eszközökön kívül szüksége van egy szakszerűen kidolgozott rendszerre is. Ezt célozza az egységes rendszerbe foglalt szociális gondozás, amit Miskolcon a legutóbbi 3 év alatt életbeléptettünk.

Miért van az egységes szociális gondozásra szükség, a magyar szociális közigazgatásban, különösen a városokban? Elsősorban azért, hogy a felügyeleti hatóság, a belügyminisztérium tüzetes és gyors áttekintést szerezhessen arról, hogy a városok a szociális igazgatás ágazataiban milyen tevékenységet fejtenek ki, milyen eredményeket érnek el. Gondoljunk arra, hogy mennyivel könnyebb és gyorsabban tudják a felügyeleti fórumok, a belügyminisztérium és a pénzügyminisztérium, felülvizsgálni az autonómiák költségvetéseit ma, amidőn egységes rendszer szerint csoportosítva kell azokat összeállítani és záros határidőn belül jóváhagyás végett felterjeszteni.

Ha a közigazgatás szociális gondozásának egységes rendszere majd életbelép és a jövőben annak figyelembevételével fogja minden város szociális igazgatásának évi jelentését elkészíteni és felterjeszteni, a belügyminisztérium állandóan és behatóan tájékozódva lesz a városok szociális igazgatásának minden ágazatáról, azoknak tevékenységéről. De nemcsak a szociális közigazgatás felügyeleti fórumának, a belügyminisztériumnak van szüksége a közigazgatás szociális gondozásának egységes rendszerére, hanem az autonómiáknak is. A törvény, illetve törvényes rendelkezések ugyanis nem intézkednek arra nézve, hogy a városoknak, illetve községeknek a szociális igazgatás keretében milyen irányú szociális feladatokat kell ellátniok.

Az 1886: XXII. te. 145. §-a általánosságban rendeli el azt, hogy „azokról, akik magukat közsegély nélkül fenntartani nem tudják, az illetőségi község köteles gondoskodni.” A nyilvános betegápolás, az állami gyermekvédelem és a szegényellátás költségeinek fedezése tárgyában kiadott 6.000/1931. M. E. sz. rendelet – amint ismeretes - kimondotta azt, hogy a szegények segélyezése a tartózkodási hely községének kötelessége. A könyörödomanygyűjtésnek (koldulásnak), továbbá a munkaképtelen szegények és munkanélküli inségesek támogatásának szabályozása tárgyában kiadott 172.000/1936. B. M. sz. rendelet II. fej. 8. §-a pedig akként intézkedik, hogy: „A közsegély nélkül megélni nem tudó szegényekről a 6.000/1931. M. E. sz. rendelet 17. §-a értelmében az a község (város) köteles gondoskodni, amelynek területén azok a segélyezés szükségességének beálltakor tartózkodnak.”

A magyar törvényhozás és a kormány tehát az autonómiák belátására bizta azt, hogy a közsegély nélkül megélni nem képes szegényekről milyen keretben gondoskodnak. Ennek következménye az, hogy városaink szegénygondozásaiban oly nagy eltérések mutatkoznak. Vannak városok, amelyek megfelelő szaktudással és szervezőképességgel rendelkező szociális előadók segítségével aránylag kisebb kiadással is megnyugtatóan tudják ellátni a szociális igazgatás munkakörét. Más városok viszont aránylag nagyobb szociális költségvetési kiadás dacára sem tudnak ily eredményt kimutatni, azért, mert szociális igazgatásuk nincs szakszerűen megszervezve és annak vezetését sem bízzák szociálisan képzett tisztviselőkre.

A városok szociális gondozásának kiépítése a szakképzettségen alapuló, egységes rendszer figyelembevételével egyike a legfontosabb szociális feladatoknak a városokban. A városok szegénygondozásának egységes rendszere természetesen nem azt jelenti, hogy a városoknak egyforma anyagi terhet kellene viselniök a szegénygondozásukkal

kapcsolatban. A legtöbb városnak a lakosság összetételénél és foglalkozásánál fogva más a szociális helyzete és természetesen, hogy minden város a helyi viszonyok figyelembevételével fogja a jövőben is megszervezni és kiépíteni az ismertetett rendszer kereteiben a hivatalos szegénygondozást.

Az egységes szociális gondozás rendszere azonban irányadónak fog szolgálni a városoknak abban, hogy a közület segélyére utáltaknak a „bölcstől a sirig” milyen vonatkozásokban kell támogatást nyújtaniok a város és részben a társadalom és azok intézményeinek bevonásával.

Az egységes szociális gondozás miskolci rendszerének csoportbeosztását alábbiakban ismertetem:

I. Anya- és csecsemővédelem: i. Védőintézet, tejkonyha, anyaotthon, szülőotthon, gyermekmenhely gondozása.

II. Gyermekvédelem: i. Napközi Gyermekotthon, 2. Gyermeküdültetés. 3. Tanköteles szegénygyermek szociális védelme, Vöröskeresztes szegénygondozók rendszeres ellenőrzése. Felruházás. Élelmezési segély. Iskolai étkeztetés. Tejtűzörai.

III. Fiatalkorúak védelme: 1. 14-20 éves állástalan szegény fiatalkorúak elhelyezése a köz- és magánüzemek és a hatósági munkaközvetítő hivatal útján. 2. Tehetőséges szegénysorsú közép- és főiskolai tanulók tanulmányi segélye. 3. Háztartási és háziipari foglalkoztató műhely. 4. Vasúti misszió támogatása az utazó ifjúság rendszeres védelmére. 5. Patronázs Otthon támogatása. 6. Átmeneti leányotthon támogatása. 7. Házassági Tanácsadó Intézet.

IV. Családvédelem: 1. Többgyermekes szegénycsaládok segélyezése városi kislakások és házbérsegély útján. 2. Népkonyhai ebéd. (Többgyermekes anyáknak ingyen.) 3. Gyermekágyi gyorssegély. 4. Közsegély. 5. Többgyermekes anyák jutalmazása.

V. Általános szegénygondozás: 1. Népkonyhai ebéd. Munkaképtelenek, átutazók részére ingyen. 2. Gyorssegély. Közsegély. 3. Munkaalkalom biztosítása a hatósági munkaközvetítő hivatal bevonásával. 4. Népszálló. Helynélküli háztartási alkalmazottak otthona. 5. Szemérmes szegények segélyezése.

VI. Szociális egészségvédelem: 1. Ingyen közgyógyszer és orvosi segély. 2. Szegény betegek gyorssegélye. 3. Tüdőbetegek szociális védelme. Tüdőbeteggondozó intézet és városi segélyezés (egészséges kislakás, lakbér, gyorssegély, közsegély) útján. 4. Egészségvédő (venereás) intézet támogatása. 5. Városi nyári népfürdő. 6. Ingyenes fertőtlenítés. 7. Szegény gyermekek nyári üdültetésének támogatása. 8. Szegény betegek útisegélye.

VII. Ínségnyhító tevékenység.

VIII. Magyar, ún. egri norma társadalmi segélyezés.

IX. Zárt szegénygondozás: a) Szegényárpolda. b) Vakok intézetének támogatása, c) Társadalmi szegény-otthon segélyezése.

X. Temetési segélyezés: a) Szegények ingyenes temetése, b) Elárvult szegény családok segélyezése. Gyorssegély, lakbérsegély.

Az ismertetett 10 főcsoport rendszerében kellene az összes városoknak szegénygondozásukat megszervezni. Ennek a főcsoport beosztásnak figyelembevételével állítanak össze a jövőben évi jelentéseiket is a városok. A városok szociális gondozásának rendszeres ellenőrzése és hatályosabb felügyelete érdekében országrészenként kerületi csoportokba osztandók. A kerületekben egy-egy városi tisztviselő, mint miniszteri biztos

gyakorolná az ellenőrzést és minden évben jelentést tesz a belügyminiszternek a kerületébe tartozó városok szociális gondozásáról.

A szociális felügyelet decentralizálása – amely a belügyminisztériumnak kiadási többletet nem okozna – azt jelentené, hogy a belügyminiszter a szociális gondozásban kiváló városok népjóléti vezetői útján gyakorolná a városok szociális gondozásának felügyeletét. Bizonyos, hogy a felügyelettel megbízott városi tisztviselők a vidéki szociális közigazgatásban szerzett értékes gyakorlati szakismereteikkel hathatós támogatására lennének úgy a városoknak, mint a belügyminisztériumnak is, amelynek nincs lehetősége arra, hogy az összes városok szociális felügyeletét és ellenőrzését ily keretben és rendszeresen gyakorolja.

A szociális felügyelet kerületi beosztásának tervezete következő: I. Budapest székesfőváros. II. Budapestkörnyéki városok. (Felügyeleti központ: Újpest). III. Dunántúl. (Felügyeleti központ: Pécs). IV. Duna-Tisza köze. (Felügyeleti központ: Szeged). V. Tisza jobbpartja. (Felügyeleti központ: Miskolc). VI. Tisza balpartja. (Felügyeleti központ: Debrecen).

Városaink szociális gondozásának megszervezésére és rendszeres felügyeletére magasabb állami pénzügyi szempontból is feltétlenül szükség van. Ismeretes ugyanis az, hogy a kormány a magyar faj védelemre a jövőben nagyobb súlyt fog helyezni. Ebből az következik, hogy városaink a jövőben nem számíthatnak oly mérvű állami támogatásra, aminek segítségével a városi polgárság nagyobb anyagi megterhelése nélkül is korszerűen fejleszteni tudnák szociális intézményeiket és szegénygondozásukat. A városoknak ezzel számolniuk kell és ebből a szempontból is mielőbb racionalizálniuk kell szociális igazgatásukat és azt úgy kell átszervezniük, hogy azok az állam nagyobb anyagi támogatása nélkül is megfelelhessenek feladatuknak.

Miskolc város jó példát nyújthat a többi városoknak és a szociális igazgatásban dolgozó összes tisztviselőknél is arra, hogy a költségvetés nagyobb megterhelése nélkül is miként lehet rövid idő alatt átszervezni egy város szociális igazgatását úgy, hogy az a közsegélyre utáltaknak a „bölcsőtől a sirig” minden életkorban szociális támogatást nyújthasson. Miskolc város szegénygondozásának átszervezését 3 évvel ezelőtt kezdtük meg, abban a tudatban hogy városunk egy fillért sem áldozhat a népjóléti igazgatásunk átszervezésére.

A szociális reform bevezetéseként a Magyar Vöröskereszt Egylet szociális osztályával karöltve Miskolcon két hónapon át tartó szegénygondozói tanfolyamot rendeztünk, mert tudatában voltunk annak, hogy szociálisan szakképzett munkatársak nélkül egy város szociális közigazgatását kifogástalanul ellátni nem lehet. A vöröskeresztes tanfolyam kiválóbb hallgatóit – akik érettségi bizonyítvánnyal, illetve tanítónői képzettséggel rendelkeznek – a város közművelődési ügyosztályába osztottuk be a szellemi inszégálap terhére. A hallgatók a tanfolyam ideje alatt családi környezetvizsgálatok alapján a szegénygondozás kartotéknyilvántartását teljesen átdolgozták.

A következő évben a városi tisztviselők részére szociális továbbképző tanfolyamot rendeztünk. Ennek célja az volt, hogy a városi közigazgatás különböző ágaiban szociális tudással bíró tisztviselők álljanak a szociális vonatkozású ügyekben segítségünkre. A szociális reform eredményeként 5.000 Ínséges családról 2.000-re csökkenttük le a közsegélyre igényjogosultak számát. Ennek következtében az inszégakcióban 50.000 pengővel lett kisebb a kiadás, amit a közsegélyre igényjogosult családok élveznek munkasegélytöbblet címén.

A Vöröskeresztes szegénygondozás bekapcsolásának eredményeként megszűnt a tömegek várákozása és ácsorgása is. Az új szociális szervezetünk tette lehetővé azt, hogy a magyar, ún. egri normát teljes eredménnyel tudtuk életbeléptetni városunkban. E címen évente 50.000 pengő kiadástól tehermentesítjük a város költségvetését. Átszervezett népjóléti igazgatásunk tette lehetővé azt, hogy a múlt év szeptember havában négy óra alatt sikerült megszervezni Miskolcon egy 200 személyre berendezett Menekült Otthont.

Népjóléti igazgatásunk segítségével a különböző jótékony célú társadalmi gyűjtéseket is sikeresen szerveztük meg. Horthy Miklósné „Egy tál étel” akció, a „Felvidéki menekültek ellátására” szolgáló gyűjtéseink napok alatt 12.000 pengőt, a „Magyar a magyarért” akció javára rendezett gyűjtés pedig múlt év november havában 61.000 pengőt eredményezett. A helyi viszonyok figyelembevételével igen nagy eredmény volt ez, mert a lakosság jótékony célokra egy év alatt – a többi gyűjtések és karitatív támogatásokon kívül – ily nagy, egész vagyont kitevő összeget sohasem ajánlott fel.

A város népjóléti gondozása átszervezésének az elmúlt 3 év alatt további eredménye az, hogy a város szociális gondozásának módszerét a „bölcstől a sirig” rendszer szerint úgy tudtuk megszervezni, hogy azzal a közületnek egy fillér többletkiadást sem okoztunk.

A tanfolyam ünnepélyes megnyitásakor vitéz Bartha Károly honvédelmi miniszter mondta, hogy a „nemzetvédelemnek és a közigazgatásnak igen fontos kapcsolatai vannak”. A jelenlegi történelmi jelentőségű órákban különösen átérezzük azt, hogy milyen nagy fontossága van ennek a kijelentésnek szociális vonatkozásaiban is. Ezért ma igazán elmondhatjuk, hogy nemzetvédelmi érdek az, hogy közigazgatásunk szociális politikáját legtokéletesebben, a legjobban bevált rendszer szerint építsük ki.

Komoly tudatában vagyunk annak, hogy a magyar törvényhozás hiába hozza a magyar faj céltudatos védelmére, megerősítésére szolgáló törvényeket, a kormánynak ily irányú törekvését is csak részben fogja siker kísérni, ha a szociális törvények és rendeletek végrehajtását nem egy korszerűen, a magyar viszonyoknak megfelelően átszervezett szociális közigazgatás fogja intézni. Ezt célozta előadásom, amivel azt óhajtottam elérni, hogy a tanfolyam illusztris hallgatóságát, az én kedves kartársaimat, akiknek kezébe lesz letéve a magyar közigazgatás vezetése, felvilágosítsam, miként kell a szociális igazgatást teljes önállósággal és az anyagi nehézségeket is leküzdő felelősséggel szolgálni.

Nekünk, a magyar közigazgatás tisztviselőinek fel kell készülnünk arra, hogy ezeréves hazánk országtestei mind vissza fognak térni Szent István országához, amivel a szociális közigazgatásunknak nemzetvédelmi feladatai is kiszélesednek, nagyobb jelentőséget fognak nyerni.

Adja a Gondviselés, hogy e tanfolyam hallgatósága ezt a magyar történelmi eseményt rövid időn belül meg is érhesse és kiépitve a magyar közigazgatás szociális gondozását, harcra munkása lehessen az újból feltámadt Nagy-Magyarország szociális újraépítésének.